

ПСИХОЛОГІЯ

УДК 159.92

DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2217.2023.53.22-26>К. Кравченко, канд. психол. наук
kravchenkoea250388@gmail.com

ORCID ID 0000-0002-8140-1759,

К. Кравченко, наук. співроб.
ekaterinafinik@gmail.com

ORCID ID 0000-0002-7927-5204,

О. Соколіна, канд. філос. наук
olha.sokolina@knu.ua

ORCID ID 0000-0003-0566-8467

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

АНАЛІТИЧНИЙ ОПИС ТЕОРЕТИЧНОГО ЕТАПУ СТВОРЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО ІНСТРУМЕНТАРІЮ – МЕТАФОРИЧНИХ АСОЦІАТИВНИХ КАРТ "МАСКА" ДЛЯ РОБОТИ З ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМИ (КОМБАТАНТАМИ) ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

Презентовано аналітичний опис теоретичного етапу створення психологічного інструментарію – метафоричних асоціативних карт "маска" для роботи з військовослужбовцями (комбатантами) ЗС України, основна мета якого – підвищення ефективності заходів психологічного забезпечення військовослужбовців (комбатантів) ЗСУ (у т. ч. в районі ведення бойових дій). При роботі з військовослужбовцями метафоричні асоціативні карти дозволяють налагодити конструктивний діалог між військовослужбовцем і психологом, тим самим оптимізуючи час на встановлення психологічного контакту. У зв'язку з масовою відмовою військовослужбовців від роботи з традиційними методами психодіагностики (анкетуванням, бланковими тестовими методиками, автоматизованими психологічними методиками на базі ПЕОМ тощо) метафоричні асоціативні карти дозволяють не тільки оперативніше провести психодіагностику військовослужбовців (як групи, так і індивідуально), але і сприяють у вирішенні за їх допомогою багатьох психологічних проблемних питань, а саме: нормалізують негативні емоційні стани, підвищують мотивацію до діяльності, сприяють вирішенню конфліктних ситуацій у підрозділі тощо. У результаті проведення теоретичного етапу досліджень були отримані такі результати: 1) визначено особливості метафоричних асоціативних карт як дієвого психологічного інструменту та методика їх використання, сформовано основні рекомендації щодо їх створення; 2) визначено особливості та переваги використання методу маскотерапії та сформовано рекомендації щодо його практичного застосування; 3) обґрунтовано переваги поєднання методу маскотерапії та методики використання метафоричних асоціативних карт (МАК), результатом чого є створення психологічного інструментарію МАК "маска" для психологічної роботи з військовослужбовцями (комбатантами) ЗС України; 4) визначено основний перелік проблемних питань, для вирішення яких буде застосований зазначений психологічний інструментарій (на основі аналітичного опису роботи позаштатних груп психологічної допомоги, які супроводжують підрозділи ЗС України в районі ведення бойових дій, починаючи з повномасштабного вторгнення); 5) розроблено методику створення метафоричних асоціативних карт "маска" для проведення психологічної роботи з військовослужбовцями (комбатантами) ЗС України.

Ключові слова: метафоричні асоціативні карти, маскотерапія, військовослужбовці, учасники бойових дій, психологічне забезпечення ЗС України.

Постановка проблеми. Загалом наукове дослідження по створенню психологічного інструментарію – метафоричних асоціативних карт "маска" (МАК "маска") для роботи з військовослужбовцями (комбатантами) ЗС України у своєму замислі передбачає декілька етапів, а саме:

- 1) теоретичний (створення вагомого наукового підґрунтя для зазначеного психологічного інструментарію);
- 2) організаційний (планування проведення емпіричної та експериментальної частини дослідження);
- 3) емпіричний (аналіз отриманих результатів емпіричним та експериментальним шляхом);
- 4) описовий (розробка методичних рекомендацій щодо використання МАК "маска" та проекту навчально-тренінгової програми для військових психологів).

Насамперед увагу буде приділено саме теоретичному етапу дослідження та отриманим результатам. На цьому етапі наукової роботи дослідники ставили перед собою такі завдання:

- 1) розглянути особливості метафоричних асоціативних карт як дієвого психологічного інструменту та методику їх використання, сформулювати основні рекомендації щодо їх створення;

- 2) визначити особливості та переваги використання методу маскотерапії та сформулювати рекомендації щодо його практичного застосування;

- 3) обґрунтувати переваги поєднання методу маскотерапії та методики використання метафоричних асоціативних карт, результатом чого буде створення психологічного інструментарію МАК "маска" для психологічної роботи з військовослужбовцями (комбатантами) ЗСУ;

- 4) визначити основний перелік проблемних питань, для вирішення яких буде застосований зазначений психологічний інструментарій (на основі аналітичного опису роботи позаштатних груп психологічної допомоги, які супроводжують підрозділи ЗС України в районі ведення бойових дій починаючи з повномасштабного вторгнення);

- 5) розробити методику створення МАК "маска" для проведення психологічної роботи з військовослужбовцями (комбатантами) ЗСУ.

Реалізація зазначених вище завдань дасть можливість перейти до наступного етапу наукового дослідження.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Спираючись на тематику нашого дослідження було визначено два основних вектори наукового пошуку: метафоричні асоціативні карти як інструмент у роботі прак-

тичного психолога та метод маскотерапії. Розглянемо кожний з них окремо.

Метафоричні асоціативні карти можна назвати достатньо новим інструментом у психологічній роботі. Так за деякими джерелами їм не більше 40 років [1]. Засновниками метафоричних асоціативних карт по праву можна вважати Е. Рамана, М. Егетмейєра, Дж. Шліхтера (створили першу колоду метафоричних асоціативних карт "Ох" ("Oh")). Трохи пізніше до зазначеного творчого колективу приєдналася О. Аялон і світ побачив ще дві достатньо популярні колоди: "Сага" ("Saga") та "Коуп" ("Core"). Можна вважати, що в Україні метафоричні асоціативні карти увійшли в арсенал інструментів психологів лише з 2008 року.

Сьогодні існує достатнє різноманіття категоріального апарату щодо зазначеного психологічного інструменту. Наприклад, М. Вовк, Р. Троцький, В. Молдавчук, О. Чуприна та інші розглядають метафоричні асоціативні карти як універсальний психологічний інструмент, який базується на механізмах метафори, проєкції, асоціації, що звертається до підсвідомості людини і використовується для діагностики, корекції, розвитку, розкриття творчих здібностей та коучингу [2; 3, с. 21]; Г. Рафілова визначає метафоричні асоціативні карти як один з інструментів розвитку інтуїції, творчих здібностей, відкриття талантів [4]; для Є. Морозовської – це інструмент арт-терапії, що застосовується психологами різних терапевтичних шкіл в індивідуальній, сімейній та груповій роботі, з будь-якою віковою аудиторією, без обмежень за національними та релігійними ознаками, щодо клієнтів з будь-яким рівнем освіти [5]; О. Блінов та М. Шопіна визначають МАК як психологічний інструментарій роботи фахівця, за допомогою якого корекція і розвиток емоційної сфери особистості досягається через її метафоричне, образне (асоціативне) мислення [1, с. 101] тощо. Психологічні механізми (асоціація, метафора, проєкція, дисоціація, ідентифікація), на яких заснована робота метафоричних асоціативних карт, вивчали М. Бриль [6], Н. Ярош [7], Ж. Страшнюк [8], Е. Марченко [9], Г. Попова, Н. Мілорадова [10, с. 171] та інші. У свою чергу, Н. Дмитрієва та Н. Бунцова працювали над визначенням основних принципів щодо використання метафоричних асоціативних карт – метафоричність, символізм, універсальність, доступність у зверненні до клієнта, алгоритмізованість, перевірюваність та адекватність, комплексність впливу на клієнта під час роботи, безпечність та екологічність, конфронтаційність, експресивність, креативність тощо [11, с. 19–32]. А разом з Ю. Перевозкіною та В. Левіною створили класифікацію сфер застосування метафоричних асоціативних карт: проблеми особистісного плану, емоційна сфера, проблемні питання у взаємовідносинах з іншими, складні життєві ситуації, прояви девіантної поведінки [12, с. 242–251; 13, с. 261–270]. В. Шебанова у своїх роботах допрацювала та узагальнила функції метафоричних асоціативних карт (організаційна, стимулююча, актуалізуюча, комунікативна, функція рефреймінгу, катарсична, захисна, ресурсна та деконструктивна функції) [14]. Ряд науковців спрямовували свої дослідження на розробку різноманітних технік, методичних прийомів та правил роботи, тобто приділяли увагу саме практичній складовій використання метафоричних асоціативних карт (Т. Лемешко [15], Р. Кац, Е. Мухаматуліна [16], О. Ковальчук, О. Канциренко [17], Е. Морозовська [5], М. Фабрічева [18], Е. Расказова [19], М. Мартинова [20, с. 65–78], Г. Попова, О. Грінченко [21, с. 245–257], Н. Вернікова [3] та ін.). Зауважимо, що саме алгоритми

створення метафоричних асоціативних карт запропонували Г. Попова та Н. Мілорадова [22, с. 57–60].

Метод маскотерапії, як і метафоричні асоціативні карти, є "молодим" методом у психології (йому також приблизно 40 років). Його засновником вважається Г. Назлоян, який за допомогою цього методу лікував важкі психотичні стани, але завдяки його учневі – С. Кравченко [23] – цей метод використовується як в індивідуальній, так і груповій психодіагностиці та психотерапії. Л. Бентлі використовувала метод маскотерапії при роботі з депресією, неврозами, різними формами хімічної залежності [24]. Досить багато вчених намагалися дослідити деякі особливості використання маскотерапії у практичній діяльності психолога. Зокрема, Х.-К. Трепал-Воллензіє та К.-Л. Вестер зауважують, що одна й та сама техніка не завжди ефективно себе проявляє з різними людьми [25, с. 123–130]; С. Гледдінг зазначає, що це один із творчих способів, за допомогою якого клієнт може відчувати "свою ситуацію" та вербалізувати її, якщо з цим є проблеми [26]; Х. Джанзінг вбачає основну мету використання маски – це створення простору для "внутрішнього діалогу" клієнта [27, с. 25, 151–157]; Р. Ленді виділяє чотири способи використання маски під час консультування – для представлення двох сторін (конфлікт або дилема), висловлення своєї ідентичності в групі (проблемні питання в колективі, сім'ї, суспільстві тощо), дослідити сни та образи, робота з соціальними ролями [28, с. 7–15]; Дж. Фрарір, Б. Стівенс, К. Раш вважають, що маска – це образ самої людини (оскільки, по суті, маскотерапія є проєктивною технікою), а також використовували цей метод як психодіагностику та психокорекцію [29, с. 227–234; 30, с. 149–155]; Д. Джонсон, Р. Шульц, А. Беккер, К. Ларк використовували маски як метод самопізнання та самоаналізу, а також для дослідження професійної ідентичності [31–34]; Л. Хартінг, Дж. Томпкінс, Н. Райан-Венгер застосовували маски при роботі з дитячим горем [35, с. 308–309]; Ф. Брігам – використовував маски для дослідження формування ідентичності особистості та певних трансформаційних процесів, які можуть відбуватися з людиною [36, с. 549–557]; П. Поллакек, Х. Хоумфілд – застосовували маски для роботи з дітьми, у яких були проблеми з мовленням (за результатами проведеної роботи автори спостерігали зменшення заїкання у дітей, по суті, завдяки механізму трансформації в іншу, окрему особистість) [37, с. 299–304]; Д. Чілтон, Р. Вілкіксон використовували маски для визначення (підкреслення) сильних рис особистості [38]. Отже, спираючись на визначення, запропоноване М. Фледою та Д. Брігманом, маскотерапія – це метод психологічної роботи, що базується на виведенні внутрішнього глибинного стану людини на поверхню за допомогою маски [39].

Мета статті. Висвітлення результатів теоретичного дослідження, які лягли в основу наукового підґрунтя для створення психологічного інструментарію – метафоричних асоціативних карт "маска" для роботи з військовослужбовцями (комбатантами) ЗС України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Перейдемо до розгляду основних результатів.

1. Визначено особливості метафоричних асоціативних карт та методику їх використання, сформовано основні рекомендації щодо їх створення.

До *особливостей* метафоричних асоціативних карт належать: прискорення процесу отримання результатів психологічної роботи (нейтралізація негативних психічних станів, корекція поведінкових реакцій, формування мотивації до діяльності тощо); створення атмосфери довіри та

налагодження психологічного контакту; застосування як інструменту для психологічної діагностики та психологічної корекції; застосування як в індивідуальній, так і груповій роботі; застосування для різних категорій осіб за національними, релігійними, професійними, інтелектуальними та віковими критеріями; не потребують довготривалого навчання психологів щодо використання метафоричних асоціативних карт у практичній діяльності тощо.

Методика використання: 1) визначення напрямку запиту особи (проблематики); 2) встановлення психологічного контакту; 3) підбір необхідних метафоричних карт, візуалізація карток клієнтом (людина, з якою працює психолог); 4) самостійний аналіз емоцій, думок та переживань, які викликають зображення карток; 5) аналіз та підсумок психолога.

Рекомендації щодо створення метафоричних асоціативних карт: сформулювати основну ідею; провести аналітичний огляд проблематики, що надасть можливість виокремити тематичні блоки для змістовної структури колоди метафоричних асоціативних карт; змістова структура колоди метафоричних карт має символічно відповідати на запитання: "Навіщо?", "Що?", "Як?"; підібрати візуальний (словесний ряд); розробити вправи (психологічні техніки), які будуть спрямовані на вирішення конкретних питань визначеної проблематики; створити інструкцію щодо застосування створеної колоди метафоричних карт та розробити навчально-тренінгову програму.

2. Визначено особливості та переваги використання методу маскотерапії в роботі психолога.

До **особливостей** методу маскотерапії належать: ефективність застосування методу при проведенні психотерапії, психореабілітації та самопізнання; сприяє пошуку рішень у складних ситуаціях (життєвих та професійних); нестандартність методу викликає цікавість, тим самим спонукає людину до більш поглибленої роботи; використовується при роботі з клінічними розладами, а саме: депресія, неврози, різні форми хімічної залежності тощо; подолання страху саморозкриття; безпечне вираження емоцій та переживань; аналізує вплив травматичної (кризової) події на людину; дозволяє керувати своїм емоційним станом та абстрагуватися (за необхідності) від власних переживань, що дає можливість приймати більш конструктивні рішення; формує та розвиває особистісний ресурс; може бути провідником ресурсів колективного несвідомого; засіб для пошуку своєї ідентичності; є засобом для формування певної поведінки, відчуттів, мислення тощо.

Переваги використання методу маскотерапії: дозволяє зняти психологічне напруження; знижує тривожність та агресію; сприяє розвитку стресостійкості; формує сприятливу атмосферу в робочій групі, доброзичливе ставлення один до одного; при своєчасному застосуванні перешкоджає появі негативних психічних станів; підвищує рівень мотивації до діяльності та ефективному розвитку пізнавальних процесів тощо.

3. Визначено переваги поєднання методу маскотерапії та методики використання метафоричних асоціативних карт, результатом чого є створення психологічного інструментарію МАК "маска" для психологічної роботи з військовослужбовцями (комбатантами) ЗС України:

- дозволяють зменшити такий властивий для військовослужбовців внутрішній опір і раціональне мислення за допомогою зниження свідомої цензури;
- зменшують внутрішнє напруження та спротив (це є дуже важливим аргументом, особливо коли підрозділ тривалий час перебуває в екстремальних умовах без ротації);

- створюють атмосферу безпеки і довіри (основна складова для надання психологічної допомоги);

- дозволяють достатньо швидко отримати необхідний обсяг інформації для якісної роботи з військовослужбовцем і провести діагностику його проблемних питань, визначити й усвідомити його актуальні переживання, які не завжди пов'язані з веденням бойових дій (час роботи з особовим складом на лініях оборони дуже обмежений);

- дозволяють звернутися до психотравмуючої ситуації військовослужбовця через метафору, і тим самим уникнути його додаткової ретравматизації (на етапах відновлення та реабілітації);

- дозволяють військовослужбовцю проговорити й усвідомити свої почуття та переживання, що саме по собі має терапевтичний ефект (вербалізація проблеми);

- підвищують ефективність терапії;

- запускають внутрішні процеси "самоцілення" військовослужбовця, а також процеси пошуку його особистого шляху подолання кризових ситуацій тощо.

4. Визначено основний перелік проблемних питань, для вирішення яких буде застосований зазначений психологічний інструментарій (на основі аналітичного опису роботи позаштатних груп психологічної допомоги, які супроводжують підрозділи ЗСУ в районі ведення бойових дій, починаючи з повномасштабного вторгнення).

Серед основних проблемних питань психологічного супроводу в підрозділах під час ведення бойових дій є: нервові, інформаційне та фізичне виснаження, страх участі в бойових діях (отримання поранення, потрапляння в полон, страх смерті), відмова від виконання бойового завдання, відчуття особистої безпорадності, байдужість, незацікавленість у роботі з психологом, прояв агресії, недовіра до командування, конфліктність у межах підрозділу, низький рівень комунікації в командній ланці "командир взводу – командир роти – командир батальйону", низький рівень задоволення базових потреб (фізіологічні потреби та потреба в безпеці), невпевненість у власній підготовці (невідповідність бойового злагодження реальним бойовим умовам), переживання щодо сімейних проблем, реакції бойового стресу високої інтенсивності, тривожні стани тощо.

5. Розроблено методику створення метафоричних асоціативних карт "маска" для проведення психологічної роботи з військовослужбовцями (комбатантами) ЗС України.

Методика створення психологічного інструментарію має такі етапи:

- перший етап – підготовчий (теоретичне обґрунтування створення психологічного інструментарію; вивчення психологічних станів цільової аудиторії; аналіз специфіки роботи військових психологів під час супроводу підрозділів у районі ведення бойових дій; підготовка плану проведення дослідження та вирішення організаційних питань);

- другий етап – експериментальний (проведення експериментальних досліджень у військових підрозділах, метою яких є створення візуального ряду для метафоричних асоціативних карт за допомогою методу маскотерапії; розробка психологічних технік для практичного застосування психологічного інструментарію);

- третій етап – практичний (створення колоди метафоричних асоціативних карт, розробка методичних рекомендацій та навчально-тренінгової програми щодо використання їх у практичній діяльності військових психологів;

апробація готової колоди метафоричних асоціативних карт у підрозділах в районі ведення бойових дій);

- четвертий етап – емпіричний (аналіз ефективності використання метафоричних асоціативних карт, опис результатів дослідження, сертифікація психологічного інструментарію в Міжнародній психологічній асоціації проєктивних методик).

Висновки. Отже, проведена глибинна аналітична робота дала змогу сформулювати наукове підґрунтя для подальшого виконання запланованих етапів науково-дослідної роботи.

Список використаних джерел

1. Блінов О.А., Шопіна М.О. Метафоричні асоціативні карти як творчий інтегративний ресурс стресостійкості особистості: навч. посіб. Київ: НАУ, 2016. 123 с.
2. Словник професійної термінології для майбутніх фахівців Національної гвардії України (до курсу "Українська мова за професійним спрямуванням"): навч. посіб. / М.П. Вовк, Р.С. Троцький, В.С. Молдавчук та ін. Київ: ФПФ НГУ НАВС, 2016, 156 с.
3. Верникова Н. Метафорические ассоциативные карты – универсальный инструмент для МАКсимальных результатов. Практическая психология. Винница: ЧП "ТД "Эдельвейс и К", 2014. 124 с.
4. Рафілова Г.В. Розробка метафоричних карт "Емоції та відносини" // Бібліотека метод. мат-лів. URL: <https://vseosvita.ua/library/rozrobka-metamorichni-karti-emocii-ta-vidnosini-488218.html> (дата звернення 10.01.2023).
5. Морозовская Е. Мир проективных карт. Обзор колод, упражнения, тренинги. Москва: Генезис, 2020. 168 с.
6. Бриль М.М. Метафоричні асоціативні карти як інструмент у психології професійного визначення. URL: <http://appsychology.org.ua/data/jrm/v1/i52/13.pdf> (дата звернення: 12.01.2023).
7. Ярош Н.С. Практика використання метафоричних асоціативних карт у роботі військового психолога. URL: <http://www.hups.mil.gov.ua/assets/doc/science/stud-conf/suchasna-vshyna-gumanshtarniyaspekt-05-2019/35.pdf> (дата звернення: 12.01.2023).
8. Страшнюк Ж.Д. Метафоричні асоціативні карти як інструмент психологічної допомоги. URL: [file:///C:/Users/Admin/Downloads/2021-439-445%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Admin/Downloads/2021-439-445%20(1).pdf) (дата звернення: 12.01.2023).
9. Марченко Е. Анализ заблуждений относительно метафорических ассоциативных карт как инструмента психологической помощи. URL: https://prap.rv.ua/index.php/prap_rv/issue/view/14/14 (дата звернення: 14.01.2023).
10. Попова Г.В., Милорадова Н.Э. Метафорические ассоциативные карты как инструмент психологического консультирования. URL: <https://docplayer.com/80442071-Metamoricheskie-associativnyye-karty-kakinstrument-psihologicheskogo-konsultirovaniya.html> (дата звернення: 14.01.2023).
11. Дмитриева Н.В., Буравцова Н.В. Принципы и способы использования ассоциативных карт в психологии и психотерапии. URL: <https://psy-practice.com/publications/na-prieme/printsiy-i-sposoby-ispolzovaniya-assosiativnykh-kart-v-psihologii-i-psihoterapii/> (дата звернення: 14.12.2022).
12. Дмитриева Н.В., Перевозкина Ю.М., Левина Л.В., Буравцова Н. Методологические основы и принципы работы с ассоциативными картами: мат-лы VI Всерос. науч.-практ. конф. с междунар. участ. В 2 ч. "Развитие человека в современном мире". Новосибирск: ФГБОУ ВПО, 2015. С. 242–251.
13. Дмитриева Н.В., Перевозкина Ю.М., Левина Л.В., Буравцова Н.В. Основные этапы работы с ассоциативными картами: мат-лы VI Всерос. науч.-практ. конф. с междунар. участ. В 2 ч. "Развитие человека в современном мире". Новосибирск: ФГБОУ ВПО, 2015. С. 261–270.
14. Шебанова В.И. Применение метафорических ассоциативных карт в коррекционной работе нарушений пищевого поведения. URL: <https://dogmon.org/download/primeneniye-metamoricheskikh-associativnih-kart-v-korrekcionnoj-dok> (дата звернення: 14.12.2022).
15. Лемешко Т. 50 техник с МАК на все случаи жизни. Киев, 2017. 61 с.
16. Кац Р., Мухаматулина Е. Метафорические карты: руководство для психолога. Москва: Генезис, 2020. 160 с.
17. Ковальчук О., Кандиренко О. Застосування проєктивного методу МАК у дослідженні психологічного благополуччя та соціальної відповідальності особистості // Вісн. нац. акад. Держ. прикорд. служб України. Серія: Психологічні науки, 2016. Вип. 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadpr_2016_2_6 (дата звернення: 10.12.2022).
18. Фабричева М. Метафоричні асоціативні карти як можливість читати несвідоме. Київ: Центр ресурсного розвитку "М-Арт", 2014. 100 с.
19. Рассказова Е.В. Метафорические ассоциативные карты как инструмент в работе практического психолога. 2021. URL: <https://www.b17.ru/article/15482/> (дата звернення: 01.12.2022).
20. Мартынова М.А. Метафорические карты и возможности их применения в работе практического психолога: мат-лы V Междунар. науч. конф. "Современная психология". Казань, октябрь 2017. С. 65–78.
21. Попова Г.В., Гринченко О.М. Використання метафоричних асоціативних карт // Вісн. ХНПУ імені Г.С. Сковороди. Психологія, 2018. Вип. 57. С. 245–257.
22. Попова Г.В., Милорадова Н.Э. Алгоритмы применения метафорических ассоциативных карт в индивидуальном консультировании: тези доп. Міжнар. наук.-практ. конф. "Актуальні напрямки сучасної практичної психології і психотерапії". Харків: ХНУВС, 2013. С. 57–60.
23. Кравченко С.А. Маскотерапия. В поисках лица. М.: изд-во "Литтагент Ридеро", 2018. 180 с.
24. Bentley L.L. Investigating the Use of Creative Mask-Making as a Means to Explore Professional Identity of Doctoral Psychology Students, *Dissertations & Theses*, № 319, 2016. URL: <http://aura.antioch.edu/etsd/319> (дата звернення: 22.12.2022).
25. Trepal-Wollenzier H.C., Wester K.L. The use of masks in counseling: Creating reflective space // *J. of Clinical Activities, Assignments & Handouts in Psychotherapy Practice*, 2002. Vol. 2(2). P. 123–130.
26. Gladding S. Counseling as an Art: The Creative Arts in Counseling. 1998. URL: https://www-academia-edu.translate.goog/58818206/Counseling_as_an_Art_The_Creative_Arts_in_Counseling?_x_tr_sl=en&_x_tr_tl=uk&_x_tr_hl=uk&_x_tr_pt=op,sc (дата звернення: 23.12.2022).
27. Janzing H. The use of the mask in psychotherapy. // *The Arts in Psychotherapy*, 1998. P. 151–157.
28. Landy R. The drama therapy role method // *Dramatherapy*, 1992. Vol. 14, №1. P. 7–15.
29. Fryrear J.L., Stephens B.C. Group psychotherapy using masks and video to facilitate interpersonal communication // *The Arts in Psychotherapy*, 1988. № 15. P. 227–234.
30. Rush K. The metaphorical journey: Art therapy in symbolic exploration // *Art Psychotherapy*, 1978. № 5(3). P. 149–155.
31. Johnson D.B. Masks of HIV/AIDS: Performance, persona, and poetry therapy // *Dissertation Abstracts International*, 1993. № 54(5-A).
32. Schultz R.T. Conjuring images of suppressed feelings through therapeutic mask making. Unpublished manuscript // *Ursuline College Graduate Studies*, Pepper Pike, OH, 1991.
33. Becker A. Masks: Awakening archetypes by giving them shape, body and voice // *Dissertation Abstracts International*, 1994. 66(9-B).
34. Lark C.V. Women, masks and power: Meetings at the intersection of art therapy and fine arts // *Dissertation Abstracts Internat.*, 1998. 59(7-A). P. 66.
35. Harting L., Tompkins J., Ryan-Wenger N. Grief masks // *J. of Pediatric Healthcare*, 2004. № 18(6). P. 308–309.
36. Brigham F.M. Masks as a psychotherapeutic modality: A hypothesis // *Psychotherapy*, 1979. № 69. P. 549–557.
37. Pollaczek P., Homefield H.D. The use of masks as an adjunct to role playing // *Mental Hygiene*, 1957. № 38. P. 299–304.
38. Chilton G., Wilkinson R. Exploring Strengths through Masks: Art Therapy from a Positive Psychology Perspective // *The American Art Therapy Association*. URL: https://arttherapy.org.translate.goog/about/?_x_tr_sl=en&_x_tr_tl=uk&_x_tr_hl=uk&_x_tr_pt=sc (дата звернення: 10.01.2023).
39. Fleda M., Brigham D. Masks as a psychotherapeutic modality a hypothesis // *J. AOA*, 1970. Vol. 09.

References

1. Blinov, O.A.; Shopina M.O. (2016). Metaphoric associative maps as a creative integrative resource of personality stress resistance. Kyiv. National Aviation University, 123 p. [In Ukrainian]
2. Vovk, M.P.; Trotskyi, R.S.; Moldavchuk, V.S.; Chupryna, O.V.; Blinov, O.A.; Shepel, S.I. (2016). Dictionary of professional terminology for future specialists of the National Guard of Ukraine (for the course "Ukrainian language for professional direction"): training manual. Kyiv, 156 p. [In Ukrainian]
3. Vernikova, N. (2014). Metaphoric associative maps – a universal tool for MAXimal results. Practical psychology. Vinnytsia: PE "TD "Edelweiss and K", 124 p. [In Russian]
4. Rafilova, G.V. Development of metaphorical maps "Emotions and relationships". Library of methodical materials. <https://vseosvita.ua/library/rozrobka-metamorichni-karti-emocii-ta-vidnosini-488218.html>
5. Morozovska, E. (2020). The world of projective cards: overview of decks, exercises, trainings. Moscow: Genesis, 168 p. [In Russian]
6. Bril, M.M. Metaphorical associative maps as a tool in the psychology of professional definition. <http://appsychology.org.ua/data/jrm/v1/i52/13.pdf>
7. Yarosh, N.S. The practice of using metaphorical associative maps in the work of a military psychologist. <http://www.hups.mil.gov.ua/assets/doc/science/stud-conf/suchasna-vshyna-gumanshtarniyaspekt-05-2019/35.pdf>
8. Strashniuk, Zh.D. Metaphorical associative maps as a tool of psychological help. URL: [file:///C:/Users/Admin/Downloads/2021-439-445%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Admin/Downloads/2021-439-445%20(1).pdf)
9. Marchenko, E. The analysis is mistaken regarding metaphorical associative maps as a tool of psychological help. https://prap.rv.ua/index.php/prap_rv/issue/view/14/14
10. Popova, G.V.; Miloradova, N.E. Metaphorical associative maps as a tool of psychological counseling. URL: <https://docplayer.com/80442071-Metamoricheskie-associativnyye-karty-kakinstrument-psihologicheskogo-konsultirovaniya.html>, p. 171

11. Dmitrieva, N.V.; Buravtsova, N.V. (2020). Principles and methods of using associative maps in psychology and psychotherapy. *Smalt*. No. 1. Pp. 19-32. [In Russian]
12. Dmitrieva, N.V.; Perevozkina, Yu.M.; Levina V.L.; Buravtsova N.V. (2020). Methodological foundations and principles of working with associative cards: theses of the report. *Development of a person in the modern world. VI All-Russian Scientific and Practical Conference*. Pp. 242-251. [In Russian]
13. Dmitrieva, N.V.; Perevozkina, Yu.M.; Levina, V.L.; Buravtsova, N.V. (2020). The main stages of working with associative maps. *Human development in the modern world materials of the VI All-Russian scientific-practical conference with international participation: in 2 parts*. Pp. 261-270. [In Russian]
14. Shebanova, V.I. The use of metaphorical associative maps in the correctional work of disordered eating behavior. <https://dogmon.org/download/primenenie-metamoricheskikh-associativnih-kart-v-korrekcionnoj.doc>
15. Lemesko, T. (2017). 50 technicians with MAK for all occasions. Kyiv, 61 p. [In Russian]
16. Kats, R.; Mukhamatulina, E. (2020). Metaphoric maps: a guide for a psychologist. Moscow: Genesis, 160 p. [In Russian]
17. Kovalchuk, O.; Kantsyrenko, O. (2016). Application of the projective method of the MAK in the study of psychological well-being and social responsibility of the individual. *Bulletin of the National Academy of the State Border Service of Ukraine, "Psychological Sciences" series*, issue 2. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadpn_2016_2_6
18. Fabricheva, M. (2014). Metaphoric associative maps as an opportunity to read the unconscious. Resource Development Center "M-Art", Kyiv, 100 p. [In Ukrainian]
19. Rasskazova, E.V. (2021). Metaphorical associative maps as a tool in the work of a practical psychologist. <https://www.b17.ru/article/15482/>
20. Martynova, M.A. (2017). Metaphorical cards and the possibilities of their application in the work of a practical psychologist. *V International Scientific Conference "Modern Psychology" (Kazan, October 2017)*. Pp. 65-78. [In Russian]
21. Popova, G.V.; Grinchenko, O.M. (2018). Using metaphorical associative maps. *Bulletin of Kharkiv National Pedagogical University named after G.S. Skovoroda. Philosophy*. Vol. 57, Pp. 245-257. [In Russian]
22. Popova, G.V.; Miloradova, N.E. (2013). Algorithms for the use of metaphorical associative maps in individual counseling: theses of the report. *Current directions of modern practical psychology and psychotherapy. International Scientific and Practical Conference*, Pp. 57-60. [In Russian]
23. Kravchenko, S.A. (2018). Mask therapy. Looking for a face. Litagent Rydero Publishing House, 180 p. [In Russian]
24. Bentley, L.L. (2016). Investigating the Use of Creative Mask-Making as a Means to Explore Professional Identity of Doctoral Psychology Students. *Dissertations & Theses*, № 319. <http://aura.antioch.edu/etds/319>
25. Trepal-Wollenzier, H.C.; Wester, K.L. (2002). The use of masks in counseling: Creating reflective space. *Journal of Clinical Activities, Assignments & Handouts in Psychotherapy Practice*, 2(2), Pp. 123-130. [In English]
26. Gladding, S. (1998). Counseling as an Art: The Creative Arts in Counseling. https://www-academia-edu.translate.goog/58818206/Counseling_as_an_Art_The_Creative_Arts_in_Counseling?_x_tr_sl=en&_x_tr_tl=uk&_x_tr_hl=uk&_x_tr_pto=op,sc
27. Janzing, H. (1998). The use of the mask in psychotherapy. *The Arts in Psychotherapy*, Pp. 151-157. [In English]
28. Landy, R. (1992). The drama therapy role method, *Dramatherapy*, Vol 14 No 1, pp. 7-15. [In English]
29. Fryrear, J.L.; Stephens, B.C. (1988). Group psychotherapy using masks and video to facilitate interpersonal communication. *The Arts in Psychotherapy*, №15. Pp. 227-234. [In English]
30. Rush, K. (1978). The metaphorical journey: Art therapy in symbolic exploration. *Art Psychotherapy*, № 5(3). Pp. 149-155. [In English]
31. Johnson, D.B. (1993). Masks of HIV/AIDS: Performance, persona, and poetry therapy. *Dissertation Abstracts International*, № 54(5-A). [In English]
32. Schultz, R.T. (1991). Conjuring images of suppressed feelings through therapeutic mask making. Unpublished manuscript, Ursuline College Graduate Studies, Pepper Pike, OH. [In English]
33. Becker, A. (1994). Masks: Awakening archetypes by giving them shape, body and voice. *Dissertation Abstracts International*, 66 (9-B). [In English]
34. Lark, C.V. (1998). Women, masks and power: Meetings at the intersection of art therapy and fine arts. *Dissertation Abstracts International*, 59 (7-A). Pp. 66. [In English]
35. Harting, L.; Tompkins, J.; Ryan-Wenger, N. (2004). Grief masks. *Journal of Pediatric Healthcare*, № 18(6). Pp. 308-309. [In English]
36. Brigham, F.M. (1979). Masks as a psychotherapeutic modality: A hypothesis. *Psychotherapy*, № 69. Pp. 549-557. [In English]
37. Pollaczek, P.; Homefield, H.D. (1957). The use or masks as an adjunct to role playing. *Mental Hygiene*, №38. Pp. 299-304 [In English]
38. Chilton, G.; Wilkinson, R. Exploring Strengths through Masks: Art Therapy from a Positive Psychology Perspective. *The American Art Therapy Association*. https://arttherapy-org.translate.goog/about/?_x_tr_sl=en&_x_tr_tl=uk&_x_tr_hl=uk&_x_tr_pto=sc
39. Fleda, M.; Brigham, D. (1970). Masks as a psychotherapeutic modality a hypothesis. *Journal AOA*, vol. 09. [In English]

Надійшла до редколегії 27.01.23

K. Kravchenko, PhD (Psychol.)
 kravchenkoea250388@gmail.com
 ORCID ID 0000-0002-8140-1759,
 K. Kravchenko, Researcher
 ekaterinafinik@gmail.com
 ORCID ID 0000-0002-7927-5204,
 O. Sokolina, PhD (Philos.)
 olha.sokolina@knu.ua
 ORCID ID 0000-0003-0566-8467
 Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

ANALYTICAL REVIEW OF THEORETICAL PHASE OF PSYCHOLOGICAL TOOLS DEVELOPMENT – METAPHORICAL ASSOCIATIONAL CARDS "MASC" FOR THE PURPOSE OF RESEARCH OF SERVICEMEN (COMBATANTS) OF THE ARMED FORCES OF UKRAINE

The article presents analytical review of theoretical phase of psychological techniques development – metaphorical association cards "Masc" to work with servicemen (combatants) of the Ukrainian armed forces. The main purpose of the tools abovementioned is to increase efficiency of psychological support of servicemen (combatants) of the Ukrainian armed forces (including those who take part in combat actions in the combat area). Metaphorical association cards provide arrangement of constructive dialog between a serviceman and a psychologist that makes possible to optimise time for getting into psychological contact. Metaphorical associational cards are helpful both in performing of psychognosis of servicemen (individually and in groups) promptly and enabling to resolve numerous problems (normalize negative emotional conditions, increase motivation for activity, contribute to resolve conflict situations inside of unit) etc. Use of these cards is more practical because of massive refusals of servicemen to perform tests' tasks with traditional methods of psychognosis, i.e. survey, blank test procedures, computer-based automated psychological procedures, etc. The following results were obtained from the theoretical phase of research: 1) peculiarities of metaphorical associational cards were defined, they were recognised as an active psychological tool. Procedure for their employment was determined. Basic recommendations for their development were formed; 2) particularities and advantages of Masc therapy method were defined, and recommendations for it practical use were developed; 3) advantages of both methods combination – Masc therapy method and metaphorical associational cards (MAC) use were established. Creation of psychological tools MAC "Masc" was the result of this research, it is designed for psychological work with servicemen (combatants) of the Armed Forces of Ukraine; 4) the basic list of problems was defined, that is the object to find solution for them by mean of abovementioned psychological tools. It is based on analytical description of part-time groups of psychological aid that accompany Ukrainian Armed Forces units in the battle area from the beginning of full-scale invasion; 5) the procedure for development of metaphorical association cards for psychological work with combatants of Ukrainian armed forces was created.

Keywords: metaphorical associational cards, Masc therapy, servicemen, combatants, psychological support of the Armed Forces of Ukraine.